

ROMANYA TÜRKLERİNE BAKIŞ

Mehmet Naci ÖNAL*

GİRİŞ

Türkiyenin dışında yaşayan Türkler konusunda her zaman duyarlı olduğumuz bir gerçektir. Lakin, onlarla ayrı kaldığımız uzun yıllar içinde, bu soydaşlarımızın, dindaşlarımızın başlarından nelerin geçtiğini, nesiller arasında kaybolan veya devam eden hasletleri tesbit etme mecburiyeti vardır.

Uzun yıllardır birlikte iç içe yaşadıkları, komşuları oldukları yabancılarla her türlü etkileşim içine girmiş olan soydaş ve dindaşlarımızın kafalarında şimdi neler yatmaktadır? Bizlere nasıl ve hangi açılardan bakmaktadırlar? Neler beklemektedirler? Nasıl düşünmekteydiler? Aldıkları eğitim ile şimdi nasıl bir kafa yapısına sahiptirler?

İdeal düşüncelerimizin gerçeklere yansımaları, ancak realiteyi iyi tesbit etmekle mümkün olacaktır. Aksi halde büyük avunmalarla kendimizi kandırıp yıllarımızın boşuboşuna geçmesine yol açacaktır. Kültür adamlarımızın, iş adamları gibi, bölgelere yayılmaları ve araştırmalar yapmaları gerekmektedir.

Bütün olumsuz şartlara rağmen, Türkiye'nin dışında yaşayan Türklere, kültür yatırımlarını bir an önce taşıma zorunluluğu ortadadır. Yeniden ekilecek olan kültür tohumlarını, sabırla ve özenle büyütme, onları korumak, geleceğe akılcı bir şekilde bakmak mecburiyetindedir.

Bu bakış açısıyla Romanya'da görev yaptığımız iki yıllık süre içerisinde köy, kasaba, şehir dolaşarak Romanya Türkleriyle yaptığımız temasları ve araştırmalarımızın sosyal yüzünü burada aktarmaya çalışacağız.

I- ROMANYA TÜRKLERİNİN YERLEŞİMİ, YAPISI VE SAYISI

Romanya Türkleri, çok büyük bir nüfusa sahip olmamakla birlikte yoğun olarak bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde yer almış olan "Dobruca Bölgesi"nde hâlâ mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Dobruca, Karadeniz ile Tuna nehir arasında kalan ve Bulgaristan sınırlarına kadar uzanan toprak parçasının adıdır. Bu gün Romanya'da 14492 km² ve

* Bükreş Üniversitesi, Türkoloji Bölümü Türk Dili Öğretmeni

Türk Dünyası Araştırmaları,
S. 93, s. 117-190.

Bulgaristan'da 7780 km² olmak üzere toplam 23.626 km² lik bir alandan oluşmaktadır¹.

Romanya'da, 1992 resmî nüfus sayımına göre, 29533 Türk, 24449 Tatar bulunmaktadır. Bu sayıyı 15000 ile 20000 arasında artırmakla gerçek rakamlara yaklaşmanın mümkün olacağı kanaatindeyiz.

Dobruca Bölgesi'nde müslüman unsuru olarak karşımıza: Osmanlılardan kalan Türkler, yerleşik Nogaylar ve Kırım ile diğer bölgelerden göç etmiş Tatarlar² çıkmaktadır. Ayrıca çok iyi Türkçe konuşan ve kendilerini Türk kabul eden Çingene (kendi ifadeleriyle millet)ler de karşımıza müslüman ve Türk kimliği ile çıkmaktadır. Çingeneler kendilerini Türk azınlığı olarak görüp Türk milletvekili için oy kullanıp nüfus sayımlarında Türk kaydı yaptırmaktadırlar. Nogaylar Altınordu devletinden kalan Türk unsurudur.

Dobruca Bölgesi çeşitli etnik gurupları bir arada barındırması açısından son derece dikkate değer bir konuma sahiptir. Bölgedeki diğer azınlıklar ise: Macar, Alman, Rus, Ukrayna, Sırp, Sloven, Yahudi, Bulgar, Slovak, Polonya, Yunan, Arnavut, Ermeni topluluklarından oluşmaktadır. Sayıları fazla olmamakla birlikte Gagauz Türkleri de bölgede yaşamlarını sürdürmektedirler.

Bölgede; kilise, cami, sinagog yana yana yer almaktadır. Aynı inançtaki bu insanlar yan yana ve iç içe uyum içinde yaşamışlardır.

II- DOBRUCA'DA TÜRK GEÇMİŞİ

Bölgeye milat öncesinden başlayarak devam eden pek çok Türk akınları ve yerleşmeleri olmuştur. M. Ö. İskitler (Sakalar) ile başlayan ilk akınların ardından, Samsatlar, onların bir kolu olan Roksalanlar (Roks-alan), V. yüzyılda Hunlar, VII. yüzyılda Avarlar³, Tuna Bulgarları⁴, XI. yüzyılda Uzlar (Oğuzlar)⁵, XII ve XIV. yüzyıllarda Kıpçak / Kumanlar bölgede üstün tarihî rolü yeterince yürütmüşlerdir⁶. Ayrıca Peçenek Türklerini de saymak mümkündür.

Bölgeye 1263 / 64 yıllarında Anadolu'dan kolonisiyle gelen Sarı Saltık Baba'nın Dobruca'nın islamlaşmasındaki katkılarını, daha sonra oluşan olumsuz şartlar üzerine, aynı koloninin Karasi'ye geri dönerek Osmanlıların Balkanlardaki yayılmalarındaki rollerini unutmamak gerekir⁷.

1 Müstecib Ülküsal, Dobruca ve Türkler, Ankara, TKAE yayınları, 1966, s. 13.

2 Tatar kelimesi Tatar Türkü anlamında kullanılmaktadır.

3 Akdes Nimet Kurat "Doğu Avrupa Kavim ve Devletleri" Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, TKAE yayınları, 1976, s. 74.

4 Akdes Nimet Kurat Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara DTCF yayınları, 1972, s. 109.

5 Rasonyi Laszlo, Tuna Köprüleri, Ankara, TKAE yayınları, 1984, s. 9.

6 Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar," İstanbul, OBİV yayınları, 1993, s. 9

7 Michael Kiel, "Sarı Saltık ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar" Hacı Bektaşî Veli Bildirileri, Ankara, 1977, s. 4.

Bölgenin Osmanlı hakimiyetine ilk giriş tarihi 1393'tür. Yıldırım Bayezit tarafından gerçekleştirilen bu fetih, yine Yıldırım Bayezit'in 1402 Ankara savaşı sonrası Osmanlı hakimiyetinden çıkmış, I. Mehmet tarafından 1419 yılında yeniden Osmanlı topraklarına dahil olmuştur⁸.

Yıldırım Bayezit Dobruca Bölgesini ele geçirdiği zaman Anadolu'dan yürükleri, Karadenizin kuzeyinden Tatar Türklerini bölgeye yerleştirmişti⁹. Bu yerleştirme gayretleri II. Bayezit ve Yavuz Sultan Selim döneminde de devam etmiştir¹⁰.

Osmanlılar Tuna'nın alt bölgesine Anadolu'dan çeşitli koloniler yerleştirdiler ve böylece XVII. yüzyılın başlarında artık Dobruca bölgesi tamamen Türkleşmiş oldu. Ayrıca 1593-95 yılları arasında pek çok Tatar Türkü Bucak'tan Bölgeye gelmişlerdir. Büyük Tatar yerleşmesi 1784'ten sonra olur. Tatar dalgaları, Bükreş antlaşması sonucu 1812'de, Paris antlaşması sonucu 1857'de gerçekleşmiştir. 1854 ile 1861 yılları arasında Kırım'dan ve Kafkasya'dan Dobrucaya göçler devam etmiştir. Bu göçler 1865 yılına kadar küçük guruplar halinde vuku bulmuştur¹¹.

1711 Prut antlaşması ile Osmanlıların Ruslara karşı son ve kesin üstünlüğü yaşanmış, bu tarihten sonra daha da güçlenen Rus birlikleri 1768'den itibaren Dobruca Bölgesi'ni işgal etmiş¹² 1774 Küçük Kaynarca antlaşmasıyla Dobruca'nın hemen ötesindeki Kili, Akkermen ve Kırım kaybedilmiştir¹³. Kırım'ın yitirilmesi ile Tatar Türklerinin bir kısmı Dobrucaya yerleştirilmiştir¹⁴.

Türk - Rus savaşları 1768 - 1774'den sonra da devam etmiş; 1806-1812¹⁵, 1828- 1829¹⁶, 1854- 1856¹⁷ tarihlerinde de Ruslar Dobruca Bölgesini işgal etmiş, camilerine varncaya kadar önemli yıkım ve zararlara sebep olmuşlardır¹⁸.

1877- 1978 Türk - Rus harbi sırasında, Gazi Osman Paşa karşısında Ruslar, önce yenilgiye uğrar. Ruslar tarafından bağımsızlık sözü verilen Romenler harbe katılınca 1878'in ilkbaharında Osmanlı ordusu yenilir. 13 Temmuz 1878 Berlin antlaşması ile Romanya bağımsızlığına kavuşur¹⁹.

Aynı antlaşma ile Kuzey Dobruca Romanya'ya, Güney Dobruca ise Bulgarista'na verilir²⁰.

8 Halil İnalçık, The Ottoman Empire, New York - Washington, Preager Pablihers, 1973, s. 18.

9 Tayyip Gökbilgin, Rumelide Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan, İstanbul, 1957, s. 13-17

10 Aurel Dacei, "Dobruca" İslam Ansiklopedisi, c. 3, İstanbul, Milli Eğitim yayınları, 1946.

11 Frederich De Jong, "The Turks And Tatars In Romania", Turcica, (t. XVII 1986) s. 167.

12 Robert Mantran ve Diğerleri, Histori De L' empire Ottoman, Sous La Direction De Robert Mantran, Paris, Feyard, 1989, s. 270.

13 Decei, a. g. e. s. 638.

14 Jong, a. g. e. ss. 168-175.

15 Decei, a. g. e. s. 639.

16 Mantran ve diğerleri, a. g. e. s. 446.

17 Decei, a. g. e. s. 639.

18 II. Bayezit'in yaptırdığı, Babadağ'daki Ulu Cami de 1829'da Ruslar tarafından yıkılmıştır.

19 Decei, a. g. e. s. 648.

20 Jong, a. g. e. ss. 168- 174.

1880 yılında çıkarılan bir kanunla Dobruca'da yaşayan Osmanlı tebaası Romen vatandaşı olarak kabul edilir²¹ 1881 yılında da Romanya krallık haline gelir²².

1877- 1878 harbi sonrası, İstanbul yollarına düşmüş olan 240 bin göçmenin 80 ile 90 bin kadarı Dobruca'dan ayrılan Türklerdir.

1868- 1869 yıllarında Mithat Paşa'nın yaptırdığı sayımda Dobruca'da 125.850 olan müslüman nüfus²³ 1880 yılı Romen resmi sayımlarında 18.624'ü Türk 29.476'sı Tatar olmak üzere toplam 38.100 kişilik bir müslüman nüfus görünümü arzemiştir²⁴.

OSMANLILARDAN AYRILAN ROMANYA TÜRKLERİNİN DURUMU

Dobruca Türkleri'nin Osmanlılardan sonraki yaşamlarını üç devreye ayırabiliriz. Krallık dönemi, komünizm dönemi, aralık 1989 sonrası demokratikleşme dönemi.

A- KRALLIK DÖNEMİ

Dobruca Bölgesinin Romenleştirilmesi gayretleri Krallık Döneminde başlamış, bu yönde önemli çalışmalar yapılmıştır²⁵. Toprak sahibi olan ama elinde tapusu bulunmayan Türklerin ellerinden toprakları alınmış, Romen memurlarının (noter ve tahsildarlarının) haksız muameleleri ile karşılaşmışlardır²⁶. Bu şekilde Türklerin ellerindeki topraklar % 40 azalmış ve giderek fakirleşmişlerdir²⁷.

Dobruca'daki Romen nüfusu da 1919 yılında % 60 artmıştır²⁸.

Dobruca Türkleri Krallık Döneminde, siyasi haklardan yeterince faydalanamamıştır. Kendi içlerinde çeşitli kavgalar, entrikalar, bölünmeler yaşamışlardır. Particilik halk arasında birliği zedelemiş, aralarına düşmanlık sokmuş, sosyal ve dinî müesseselere olan güven ve saygı sarsılmıştır²⁹.

Güney Dobruca 1913 yılından itibaren Romanya ile Bulgaristan arasında el değiştirir. Sonunda 1940 Craiova antlaşması ile Durosto (Silistre), Kalyakra (Hacıoğlu Pazarcık) yani Kadrlater Bölgesi Bulgarlara verilir. Bu antlaşma Hitler tarafından empoze edilmiş olup 195.437 Türk Bulgar sınırları içine dahil olur. Romen ve Bulgar nüfus mübadelesi esnasında pek

21 Ülküsal, a. g. e. s. 25.

22 Decei, a. g. e. s. 641.

23 Decei, a. g. e. s. 641.

24 Jong, a. g. e. ss. 168-174.

25 Ülküsal, a. g. e. s. 30.

26 Decei, a. g. e. s. 642.

27 Jong, a. g. e. s. 171.

28 Ülküsal, a. g. e. ss. 40-44.

29 Decei, a. g. e. s. 642.

çok Türk Dobruca'yı terk eder. Bu anlaşma ile bugünkü Romanya-Bulgaristan sınırları çizilmiş olur³⁰.

Başlangıçta Türklerin ekserisi özellikle şehirlerde yaşarlarken Tatar Türkleri köylerde yaşamaktaydı. Romanya'ya ilhak neticesinde Türkler şehirlerden köylere akın etmeye başladılar. Yeni makamlar tarafından istenen nüfus sayımı ve aşılama işlemlerinden kaçmak için köylere yerleşmeye başladılar. Aynı sebepten dolayı Türkler Dobruca'yı terk ettiler. 1882 "tarım kanunu" ve 1885 hukuki düzenlemeler sonucu Türkler, Dobruca'yı terk etmek zorunda kaldılar³¹.

Romanya, Dünya Savaşı'nda iki yıl tarafsız kalmış ve 15 Ağustos 1916 tarihine kadar savaşa girmemiştir. Bu tarafsız zaman içerisinde, Romanya Türkleri Tuna nehri ve Karadeniz sahillerinden, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'dan gönderilen ayrıca Romanya'dan tedarik edilen gıda ve askerî mühimmatı kayık ve motorlu nakliyat gemileriyle İstanbul'a taşıyarak pek değerli hizmetlerde bulunmuşlardır³².

1. Dünya Savaşı sırasında yürekleri Osmanlı için atan Dobruca Türklerinin korktukları başlarına gelmiş Romanya, Osmanlıların karşı cephesinde savaşa katılmıştır. Dobruca'daki Türk gençleri Romen bayrağı altında savaşa katılırken, Romen hükümeti önde gelen Türkleri sivil tutsak olarak Moldova'ya sürgün etmiştir. Burada bir kampta tutulan Türkler soğuk, yokluk ve hastalıklardan etkilenmiş ve pek çoğu ölmüştür³³.

1930 yılında 150.773 Türk ve 220.092 Tatar Türkünün bulunduğu Dobruca'da 4 Eylül 1939 tarihinde Türkiye ile Romanya arasında yapılan göç anlaşması sonucu 130.000 ile 150.000 kişi arasında Türk, Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu rakamlar içerisinde Kadrlater'den göç eden yaklaşık 37.000 Türk / Tatar bulunmaktadır³⁴.

Dobruca Türkleri Erzincan depreminden sonra 1939 yılında kendi aralarında topladıkları paraları Romanya İçişleri Bakanlığı'nun izni ile Türkiye'ye göndermişlerdir³⁵.

II. Dünya Savaşı'na Romen vatandaşı olan Türk / Tatar insanı Romen bayrağı altında savaşa katılmışlardır³⁶.

Krallık döneminde Türklerin otuz yakın gazete ve dergi çıkardıklarını görüyoruz³⁷. Bu gazeteler fazla uzun ömürlü olmamış, 1940 yılına kadar Osmanlı Türkçesi veya bir sayfası Osmanlı Türkçesi, bir sayfası Romence neşredilmişlerdir³⁸.

30 Jong, a. g. e. s. 174.

31 Jong, a. g. e. s. 168.

32 İbrahim Temo, İttihat ve Terakki Anıları, İstanbul, Arba yayınları, 1987, s. 23.

33 Temo, a. g. e. s. 54.

34 Jong, a. g. e. s. 172.

35 Ülküsal, a. g. e. s. 136.

36 Temo, a. g. e., s. 199.

37 Ülküsal, a. g. e., s. 155-163.

38 Bu gazeteler Bükreş Akademi Kütüphanesi'nde mevcuttur.

KOMÜNİZM DÖNEMİ

Romanya'da 23 ağustos 1944'te komünizm yönetiminin başlaması Romen vatandaşı Türkler için bir felaketin başlangıcı oldu, diyen Müstecip Ülküsal, yeni rejimle bağdaşmayan milliyetçi zengin aydınların hapis, sürgün veya idam edildiklerini belirtmektedir³⁹.

1950-1951 yıllarında kolektiflerin kurulması ile Türk halkının asıl dönüşümü yaşamaya başladığı görülmektedir. O güne kadar kendi toprağı, evi, hayvanı ile içe dönük bir hayat süren Türkler de kolektiflere katılmak mecburiyetinde kalırlar. Daha önce göç etmiş Türklerin yerlerine gelenler ile de Türklerin koloni halinde yaşamaları sona ermiştir. Kolektiflerde çalışmaya başlayan kadın, erkek herkes yeni bir yaşama biçimini benimsemeye başlamak zorunda bırakılmışlardır. Komşu veya iş arkadaşı oldukları yabancılarla her zaman iyi ilişkiler ve dostluklar kurmuşlar. Aralarında hiç bir problem olmamış ama, onların gözlerini daima üzerlerinde hissetmişler.

Dobruca'da komünizm yıllarında üzerleri açılarda sıvanmış Türklerden kalan çeşmeler; eskiyi kapatmaya çalışırken suyunun akmasına izin vermeleri, Dobruca Türklerinin kaderlerini yansıtır gibidir.

Komünist idare, imza karşılığı mal sahiplerinin gönüllü olarak ellerindeki toprakları vermelerini sağlamaya gayret etmiş. Tabii gönüllü olmak istemeyenler hapislerde sürünmeye, kanallarda çalışmaya mahkum edilmiş. Halkın elindeki altınlarından dikiş makinasına kadar herşey toplanmış. Saklayanlar, ihbarlar sonucu yakalanunca yine aynı akıbetle uğratılmış. Aynı mantıkla cami vakıf arazileri, müslüman mezarlıklardan toprak alınması gibi olaylarla karşılaşılıyor. Artık kullanılmayan camilerin bir kısmının taşlarının değerlendirilme veya yeniden daha sonra yapılması amacı güdülerek birçok cami yok edilmiştir. Kanal yolundaki Basarab (Munfatlar) camii ile Bükreşteki Carol parkı yerine yenileri yaptırılmış diğer camiler bir daha yapılmamıştır.

Bugüne kadar kalabilmiş tek saf Türk köyü olan Fırtınamare (Başpınar)'da 1950 yılında kadınların kullandığı feraceler toplanıp köyün orta yerinde yakılmış. Dışarıdan gelen yabancılarla konuşmaları men edilmiş. Kendi içlerine kapalı olan aile hayatı, kolektifle dışa açılmaya başlamış. Kadınlar da erkeklerle birlikte çalışmaya başlayınca müstakil olan bu köyde de Romen âdetleri sirayet etmeye başlamış.

Dobruca'da Kırım asıllı Türklerle, Anadolu asıllı Türkler arasında belirgin bir ayrılığın tohumları da aynı yıllarda atılmış. 1957 yılında Türkçe dersleri eğitim programlarından çıkarılmış. Kırım asıllı Tatar Türklerine Kazan'dan getirtilen kiril, alfabeti ile basılmış kitaplar okutturulmaya çalışılmış. 1959 yılından itibaren Türk / Tatar okulları tamamıyla kapatılmıştır.

39 Müstecip Ülküsal, "Romanya Türkleri" Türk Dünyası El Kitabı, Ankara TKAE yayınları, 1976, s. 1085; Bizim de kanalda çalışan ve eziyet gören Türklerle temaslarımız oldu.

Yalnız Mecidiye'de imam yetiştiren Seminerul Müslüman (Müslüman Semineri) okulu 1967 yılına kadar devam etmiş ve aynı yıl o da kapatılmıştır⁴⁰.

İleriye görebilen Dobruca Bölgesinin bir aydını olan Müstecip Ülküsal, aynı yıllarda, Türklerin bundan böyle cenaze, bayram gibi en acil dini ihtiyaçlarının bile karşılanamayacağını, Türkçenin yavaş yavaş unutulurak yeni nesillerin Romen eğitimi içinde kaybolacaklarını belirtmiştir⁴¹.

Komünist yönetim, bölgede okuyan Türk / Tatar gençlerini okullarını bitirdikten sonra Dobruca dışında başka bölgelere gönderip evlilik çağına gelmiş olan Üniversite mezunu gençlerin, kendi ayarlarında denk okumuş birilerini bulamamaları ve aldıkları eğitimin etkisiyle de Romenlerle evlendiklerini görüyoruz. Bölgede, yapılan bu evlilikler önceleri şiddetle yadırganmış, nesiller yavaş yavaş değiştikçe bu olaya bakış açıları da yumuşamaya başlamış.

Özellikle 1955-1966 yılları arasında Romanya'da cereyan eden muazzam şehirleşme⁴² sonucu kolektiflerle ellerinden alınan toprakların sahipleri büyük yerleşim bölgelerine göç etmek zorunda bırakılmış; buralarda önceden olduğu gibi bir arada değil, bloklara dağıtılarak bedava evler vermek suretiyle karışık bir yerleşim sağlanmış.

Köylerde kalanlar kolektiflerde çalıştırılırken daha önce kendi kapısında çalıştırdığı adamının idaresine girmiş ve böylece sosyal bir itiş kakışın tohumları nesillere aksettirilmiştir. Sahip olmaya hakkı birkaç koyun ve kümes hayvanları dışında devletin verdiği zahire ile geçinmeğe mecbur bırakılmışlar, özel bir teşebbüs ruhu da elinden alınan tüm halklar gibi, Türkler de yalnız söyleneni yapmaktan başka bir şeyle meşgul olmamışlardır.

Komünizm döneminde, yapılan ibadetlere, düğünlere karışan olmamış yalnız okumuş olan ve bir yerde devlet memuriyetinde bulunanlar örtülü olarak camilerden uzak tutulmuşlardır. Sıradan halk her zaman camisine gidip ibadetini yapmış. Camiye giden eğer bir öğretmen veya memur ise işinden alınmış çok daha alt seviyede işlere verilmiştir.

Komşuları ile iyi ilişkilerini sürdüren Türk / Tatar halkı kendi bayramlarında müslüman olmayan komşularına baklava ikram ederken onların bayramlarında yumurta, kozonak gibi hediyeler almışlar.

Müslüman halk düğün ve ölüm âdetlerinde hıristiyan olan komşularından az veya çok etkilenmişlerdir. Türk / Tatar düğünleri halen daha üç gün sürerken, zamanla sağdıçın, nikâh vekilinin yerini önce vekil ana ve vekil baba alırken bunların da yerini Romencede vaftiz anası ve vaftiz babası anlamına gelen naş ve naşa almıştır. İçki sofrası önceleri düğünlerde yer almazken daha sonra müstakil bir "gavur masası" ile başlayan uyum

40 Müstecip Ülküsal, "Romanya Komünistleri ve Türkler" Emel, sayı 50, (Ocak-Şubat. 1969) s. 2.

41 Ülküsal, a. g. e. s. 3.

42 Jong, a. g. e. s. 175.

zamanla "masa mare" denilen büyük masa anlamına gelen uzun masalar etrafında içki ve yemeklerin verildiği özel geceler müslümanların düğün âdetlerine dahil olmuştur. Düğünlere Romen iş arkadaşları ve komşuları da davet edildiği için, hem Türkçe hem de Romence şarkılar çalınmaktadır.

Ölüm âdetlerinde de bir takım etkilenmeler görmek mümkündür. Türkiye'de yapılan ölünün ardından 40. ve 52. günü yad etme törenleri, Romen geleneklerinde 2, 9, 40, 100. gün ve senesinde yapılmaktadır. Romanya Türklerinde; 3, 7, 37, 40, 100. gün ve senesinde anma törenleri yapılmaktadır. Bu hatırlama günlerinde Romenlerin yaptığı gibi, sıcak yemekler ölü sahibi tarafından her masrafı üstlenerek yapılmakta ve gelenlere ikram edilmektedir. Sıcak yemeğin kokusunun ölünün ruhuna degeceğine inanılmaktadır. Hıristiyanlar ise mezar başında, paskalya sonrası pazar günü, bir cezveye benzer kap içinde sıcak tütsülü bir sıvının kokusunun ölenin ruhuna varacağı düşüncesi hakimdir. Müslüman mezarlıklarında da, hıristiyan mezar taşlarında olduğu gibi resim yapıştırılmalar görülmektedir⁴³.

Bütün bu etkilenmeler özellikle 1950'li yıllardan sonra, yani birkaç köyün biraraya getirilerek kollektiflerin oluşturulmasından sonra başladığı görülmektedir.

Romanya Türklerinin Dobruca Bölgesi dışında bir zamanlar yaşadığı, Tuna nehri üzerinde yer alan "Adakale" 1960-1970 yıllarında Tito ile Çavuşescu arasında yapılan anlaşma ile hidro- elektrik santralı yapımları sonucu sular altında kalmış bulunmaktadır. Lozan anlaşmasında unutulmuş ve Türk toprağı olarak kalmış olan Adakale, zamanla Romanya'ya bağlanmıştır. Sular altında kalan adanın Türk sakinlerinin bir kısmı Romanya içlerine dağılırken 1970 yılında 50 Türk ailesi de Türkiye'ye göç etmiştir.

C- ARALIK 1989 SONRASI DEMOKRATİKLEŞME DÖNEMİ

Çavuşescu'nun ölümü ile başlayan bu yeni dönem, Romanya Türkleri için, Türkiye kapılarının ardına kadar açılması anlamına geliyordu. Çünkü hemen her aileden, Türkiyede mutlaka akrabası olan soydaş ve dindaşlarımız, bir zamanlar Türkiye ile mektuplaşmanın castsluk anlamına geldiğini, resmî olarak ilerleyecekleri işlerinde soy araştırmaları Türk / Tatar'a çıktığı zaman nasıl geri plana itildiklerini iyi bilmektedirler.

Komünizm döneminden beri belirgin olarak Türk ve Tatar ayrımı yapılmış, bu ayrım Aralık 1989 sonrası da devam etmiştir. Romanya'da on üç ayrı azınlığın her birinin bir milletvekili çıkarma hakkı bulunmakta, Türk ve Tatar insanı iki ayrı azınlık olarak komünizm döneminde kabul edilmiş ve bu ikilik halen daha devam etmektedir. Bugün, Romen parlamentosunda Türkleri temsil eden bir, Tatar Türklerini temsil eden bir milletvekili bulunmaktadır.

43 Bu folklor malzemeleri tarafımızdan derlenmiş olup gelecekte ayrıntılı olarak yayınlanacaktır.

Siyasî alanda iki ayrı milletvekili bir avantaj olabilecek iken iki ayrı siyasî birlik ile karşılaşılıyor. Üstelik bu güne kadar birbirlerini sürekli olarak karalamış, siz Türksünüz, siz Türk değilsiniz tartışmalarını bir türlü aşamamışlardır. Her iki tarafın siyasilere bir kör dövüşü içerisinde, komünizm eğitiminin nasırlaştırdığı vaziyeti aşmakta zorlanmaktadırlar. Bunların iyi birer Romen vatandaşı olduklarını da unutmamak icap eder.

Nihayet son zamanlarda, özellikle Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in nisan 1994'teki ziyaretlerinden sonra, Türk ve Tatar birliklerinin üzerlerindeki ölü toprağı biraz da olsa kalkmış yeni birlik ve federasyon arayışlarına girişmişlerdir.

Siyasilerin yukarıdaki kavgaları sıradan insanları hiçbir zaman içine çekmemiş; köyünde, mahallesinde bir arada yaşayan Türk / Tatar insanı arasında bu tür çekişmeler yaşanmamıştır.

Romen Eğitim Bakanlığı'nda 2 ekim 1991 tarih ve 7642 sayılı kanunla azınlıkların eğitimi ile ilgili bir Genel Müdürlük kurulmuş, aynı kanun gereği, uzun bir aradan sonra, Türklerden Türkçe derslerini 1992-1993 öğretim yılından itibaren İlkokul 5. sınıftan lise 12. sınıfa kadar, tüm azınlık okullarında olduğu gibi, haftada üç saatlik bir "ana dil dersi" uygulaması başlatılmıştır. Bu dersler isteğe bağlı olarak yapılmaktadır.

Dobruca Bölgesi'nde çeşitli köy, kasaba ve şehirlerde 1993-1994 öğretim yılı itibarıyla 1521 öğrenci ve 54 öğretmen ile Türkçe dersleri yürütülmektedir⁴⁴.

Türkçe öğretmen ihtiyacı, branşları Türkçe olmayan ama Türkçe bilen öğretmenlerden karşılanmaktadır. Öğretmenlerin bazıları Türkçe bazıları Tatarca dersler vermekte olup bunların Türkçeleri de mükemmel bir Türkçe değildir. Fakat başlangıç olarak fevkalâde önemli bir hizmet yürütmektedirler.

Bugüne kadar Üniversite mezunu olan Tatar Türkleri, halen bazı önemli mevkilere gelmiş durumdadırlar, Anadolu asıllı Türkler arasında Üniversite mezunu olan insanlara rastlamak hemen hemen mümkün değildir.

Bugün, Türkçe, Türk / Tatar gençleri arasında unutulmuş, daha doğru bir ifadeyle unutturulmuş bir dildir. Türk / Tatar ailelerinin evlerinde hakim dil Romence olmuş ve Türkçe yavaş yavaş konuşulmaz bir dil olmuştur. Bunun yanısıra Romence, istinasız tüm Türk / Tatar insanları tarafından bilinmektedir.

Romence'de, söylenen şeyi anlamayan kimseye "Sen Türk müsün?" deyişi kullanılmaktadır. İki Türk genci birbirleriyle konuşurken birinin anlamadığına öteki "Eşti Turc?" diyebilmektedir. Gençler Türklüklerinden bu ölçüde duyarsız kalabilmişlerdir.

Türk - Romen hükümetlerinin eğitim anlaşmaları, Türk / Tatar çocukları için, Türkçeyi öğrenme yolunda gerekli şartları hazırlamış durumdadır.

44 Bu bilgiler Romanya Eğitim Bakanlığı Azınlıklar Eğitimi Dairesi'nden alınmıştır.

ama torunlarında Türkçe ile beraber bu özelliklerin kaybolduğunu görmekteyiz.

Türkiye radyolarını dinleyenlerin duyarlılığını Türk özel televizyonlarını seyredenlerin şaşkınlığını görmek mümkündür. Türk televizyonlarını seyretmek için, tüm olumsuz şartlarına rağmen, birçok Türk / Tatar ailesi çanak anten almış ve Türkiye'yi izlemektedirler. Daha önce Türkçeyi unutmış olan insanlar, az bilenler veya sadece anlayanlar yavaş yavaş kulak dolgunluğuna erişmiş, kendi ifadeleriyle artık yavaş da olsa dilleri çözülmüştür.

Türk / Tatar gençlerinin hemen hepsinin çok iyi anlaştığı Romen arkadaşları bulunmaktadır. Romenlerin paskalya ve diğer bayramlarında Türk gençleri Romen arkadaşlarıyla birlikte bayramı kutlamaktadırlar. Gerek Romenlerde gerek Türklerde bu yaşam felsefesi normal bir hayat standardı olmuş durumdadır.

Orta yaşın üzerinde, özellikle elli yaşının üstündeki Türk / Tatar insanı, Türkiye'ye karşı olan duyarlılığını halen devam ettirmektedir. Türkçeye ve Türkiye tarihine ait her bulduğunu âdeta hıfzetmiş kişilerle, evlerini Türk bayrağı, Atatürk posterleri ve Türkiye manzaraları ile süsleyen hatta futbol takımlarımızın posterlerini duvarlarına asan insanlarla karşılaşmak mümkündür. Fakat bu insanların eğitimlerinin komünizm öncesine denk düşüğünü unutmamak gerekir.

Türkçeyi unutan insanların dil ile beraber dinlerini de, Türklüğe ait tüm özellikleri de unuttukları görülmektedir.

Romanya'da Türklerin çıkardığı "Karadeniz" adlı bir gazete yayın hayatını aksayarak da olsa sürdürmektedir. Gazeteyi çıkaranlar kendi aralarında tüm gazete Türkçe yayınlansın, yok hayır bir kısmı Türkçe bir kısmı Romence yayınlansın tartışmaları içerisinde olup sağlıklı bir yayını hâlâ gerçekleştirememişlerdir.

1- TÜRKİYE'DEN GELENLERLE TEMASLAR

Türkiye'den Romanya'ya gelen insanları iki ayrı guruba ayırabiliriz. a) İş adamı olarak gelenler, b) Özel dinî guruplar.

a) İş adamı olarak gelenler

Romanya'nın bütün bölgelerine yayılmış olan Türk iş adamları Dobruca Bölgesi'ne de yerleşmiş çaplarına göre iş yapma gayretindedirler. Bunların ne ölçüde ciddi iş adamı oldukları da şüphelidir.

Bölgeye gelen Türkiye Cumhuriyeti pasaportlu iş adamları iş kurmak aşamasında ilk önce Türkçe bilen birilerini bulmakla işe başlamaktadırlar. Bu noktada yerli Türk /Tatar insanlarıyla temas kurmaktadır. Daha sonra Romenler de ayrı iş yerlerinde iş sahibi olmaktadır.

Üzülerek gördük ki, Türk / Tatar aileleri ile Türk iş adamları arasında ilişkilerin çeşitli safhalarında menfaatlerin değişik şekillerde tezahürü ve

cinsel arayışların getirdiği olumsuz yansımalar yaşanmış. Sayıları az da olsa bazı aileler bir boğaz eksiltisi için kızlarını geçici bir süre için de olsa hibe edebilmişlerdir.

Menfaat beklentileri, tarafların kültür etkilenmeleri tamamen göz ardı edilerek karşılıklı doyum halini almış bir durum arz etmektedir.

Türk iş adamlarının hem Romen insanının, hem de yerleşik Türk insanının bakışı açısından olumlu bir yansıma arz ettirdikleri söylenemez. Burada dürüst iş adamlarının haklarını teslim etmekte fayda görüyoruz. İlegal bir takım kişilerin kötü pozisyonları kafalarındaki yapı ve düşünce ne olursa olsun, ellerindeki Türkiye Cumhuriyet pasaportu ile Türkiye vatandaşını temsil eder durumdadır. Bu da Türk insanını, Romen kamuoyunda küçük düşürmektedir.

b) Özel dinî ekoller

Dinî maksatlı özel bazı akımlar, Türklerin yoğun olduğu Dobruca'da devrim sonrası faaliyetler sürdürmeye başlamışlardır. Kur'an kursları, yatılı mektep teşebbüsleri mevcuttur. Buralarda Türk / Tatar gençlerine herşeyden önce Türkçe dersler vermek zorunda kalmışlar, ardından din dersleri çalışmaları yapmışlar ve yapmaya devam etmektedirler.

Yerinde eğitim yapma çalışmaları yanında, Türkiye'ye de resmi olmayan yollardan öğrenci götürme teşebbüsleri, Türk ve Tatar Birliklerinin de gayretleriyle gerçekleşmiş, ama 200 civarında genç hiçbir diploma ve belge alamadan iki yılları da heba olarak geri dönmüşlerdir. Halen Türkiye'de az sayıda Türk / Tatar genci eğitim yapmaktadır.

Dobruca'da ikisi Türkiye'den olmak üzere toplam altı dinî ekolle karşılaşyoruz. Arap ülkelerine de öğrenci olarak gönderilen gençler, buralarda vahabilik gibi değişik eğitimlerden geçirilmektedirler. Bu durum gelecekte bölgede sıkıntı yaratabilir. Değişik bölgelerde, farklı eğitimlerin dozunun yüksek tutularak verilmesi sonucu, geri dönecek öğrencilerin hem kendi toplumuyla, hem de birbirleriyle ihtilafa düşme varsayımını gözden uzak tutmak safillik olacaktır.

Ayrıca Türkiye'den gelen dinî akımların bazı mensupları bölgedeki bazı camilerde imamlık yapmaktadırlar.

SONUÇ

Türkiye ile Romanya'nın her alanda ve en üst seviyede sorunsuz ilişkileri mevcuttur. Romen hükümeti, özellikle Aralık 1989 devriminden sonra, Türk azınlığının haklarını, diğer azınlıklara tanıdığı gibi, gözetmektedir. Bu meyanda Dobruca Türk / Tatar insanının çıkarmış olduğu "Karadeniz" gazetesinin finansmanını da karşılamaktadır.

Türk / Tatar çocuklarının Türkçe eğitimleri için, her türlü kolaylığı göstermektedirler. 1950'li yıllarda faaliyet gösteren Bükreş Üniversitesi Tür-

koloji Bölümü'ne, son üç yıldır Köstence Ovidiu Üniversitesi Türkoloji Bölümü de katılmıştır. Böylece hem Türk / Tatar kökenli hem de Romen öğrencilerin Türkoloji okuma şansları ve yeni nesillere faydalı olma imkânı artırılmış durumdadır.

Romen insanının insalcı yaklaşımı ile Romen makamları büyük bir anlayışla, Türkiye'den gelen her türlü katkıyı büyük bir memnuniyetle kabul edip yardımcı olma yolunda ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Türk / Tatar öğrencilerinin neden Türkçe derslerine girmediklerini sorup onları teşvik dahi etmektedirler.

Gezdiğimiz beldelerde, Romen insanına, cami nerede (Unde camiu?) diye sorduğumuzda, bir köylü bile hemen toparlanıp büyük bir saygı ile camiyi göstermiştir. Bu davranış biçimi her ülkede hele azınlıkların böylesine iç içe yaşadıkları bölgelerde görmek kolay olmasa gerekir. Bu itibarla Romen insanına şükranlarımızı belirtmeyi bir görev addediyoruz.

Yaşanmış tüm olumsuzlara rağmen, yeni nesillere verilebilecek çok şey olmalı. Bu anlayış çerçevesinde, Türk ve Tatar birliklerinin günlük tartışmalarını ve anlaşmazlıklarını giderebilmelerini dilemekten ve kendi çıkış yollarını bulmaları konusunda istediklerinde yardımcı olmaktan öte yapılabilecek fazla bir şey yoktur.

Köylerde, gelen misafirlerin etraflarını saran minik yavruların Türkçe konuşmakta zorlandığını görmek sorumluluklarımızı bir kez daha artırıyor.

Özellikle komünizm döneminde yaşananlar, insanların yüreklerinde geleceğe karanlık taşımaya devam ediyor. Bu karanlığın çözülmesi de şimdilik kolay gözüküyor. Şüphesiz bu çözülmeyi yeni nesiller yapacaktır. Bu yeni nesillerle el ele olmak temennisiyse....